

УДК 37.172 (045)

КЛОПОТЕНКО Юлія Сергіївна,
магістрантка кафедри початкової освіти,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького, Україна

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

***Анотація.** Розкрито сутність і значення поняття «соціально-комунікативна компетентність», обґрунтовано і проаналізовано особливості формування соціально-комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами ігрової діяльності. Значну увагу акцентовано на формуванні основних життєвих компетенцій дошкільника, зокрема соціальної і комунікативної. За основу роботи взято дослідження сучасних педагогів М. Айзенбарт, А. Богачової, Д. Годлевської, І. Карапузової, зміст Базового компоненту дошкільної освіти, освітню програму «Дитина» і власний педагогічний досвід під час проходження виробничої педагогічної практики.*

***Ключові слова:** компетентність; формування; соціально-комунікативна компетентність; дошкільна освіта; ігрова діяльність; засоби ігрової діяльності; старший дошкільний вік; діти.*

Постановка проблеми. Актуальність дослідження обумовлюється змінами, що відбуваються в освітній системі (зокрема змінами у програмовому і методичному забезпеченні), новими потребами сучасного суспільства (обсяг знань, умінь і навичок, що необхідні дітям дошкільного віку для навчання й повноцінного існування в сучасному суспільстві), передовим педагогічним досвідом педагогів, розробленням інноваційних технологій навчання дошкільника. Важливим складником формування соціальної та комунікативної компетентності дошкільника вважається не лише реалізація змісту освіти, але й підбір адекватних методів, прийомів і засобів навчання, що, у свою чергу, впливають на рівень оволодіння дитиною провідними компетентностями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування провідних компетентностей у дитини дошкільного віку привертає увагу багатьох педагогів-дослідників. Так, теоретичне обґрунтування поняття «соціально-комунікативна компетентність» простежується у працях А. Богуш, Л. Берестова, М. Леонтян, Н. Калініна, А. Хуторського та багато інших. Дослідження ролі соціально-комунікативної компетентності в розвитку особистості здійснюють сучасні педагоги А. Богачова, І. Карапузова, Л. Коломійченко. В основу дисертаційних робіт М. Айзенбарт, В. Баранюк, Д. Годлевської, І. Когут, О. Павленко покладено положення про необхідність формування соціально-комунікативної компетентності в дошкільників.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні особливостей формування соціально-комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами ігрової діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Показником розвитку дитини дошкільного віку є рівень оволодіння нею основних життєвих компетенцій, які зазначені та прописані у програмі відповідно до індивідуальних, психологічних, вікових особливостей дошкільника і типу дошкільного навчального закладу (далі – ДНЗ), у якому перебуває дитина [1, с. 6]. За дослідженнями І. Родіна [2, с. 41] дитина дошкільного віку має опанувати такі види компетентності, як соціальну, комунікативну, інформаційну, саморозвитку і самоосвіти та продуктивної творчої

діяльності. Формування основних компетентностей є однією з умов забезпечення наступності в навчально-виховному процесу ДНЗ.

Перед тим, як розкрити сутність «соціально-комунікативної компетентності», необхідно проаналізувати і диференціювати поняття «компетентність» і «компетенція». Нині, у педагогічній науці існує велика кількість визначень цих термінів. На нашу думку, вдалою можна вважати спробу конкретизувати поняття «компетентність» і «компетенція» російським науковцем А. Хуторським. Він розглядає термін «компетентність» як рівень оволодіння особистістю відповідною компетенцією, що включає ставлення людини до неї й предмета діяльності. Натомість, компетенція визначається ним як сукупність якостей особистості (знання, уміння, навички, способи діяльності), що взаємопов'язані між собою й необхідні для будь-якої діяльності людини [3, с. 42]. Як бачимо, «компетенція» розглядається як складник поняття «компетентність».

У дисертаційній роботі М. Айзенбарт [4, с. 16] зазначено, що рівень компетенції дошкільника залежить від розвитку когнітивних процесів (пам'яті, мислення, уваги, уяви, сприйняття), сформованості усвідомлення дитиною власних дій, розвитку мотиваційної сфери і залежить від вікових, особистісних та психологічних особливостей дошкільника. На думку педагога [там само, с. 18], ключовими компетенціями, якими має оволодіти старший дошкільник є такі: соціальна компетенція (засвоєння дитиною моральних норм суспільства й особливостей соціальної взаємодії) і комунікативна компетенція (уміння спілкуватися й слухати співрозмовника, адекватно сприймати різні ситуації). Згідно з дослідженням М. Айзенбарт, соціально-комунікативна компетентність дитини являє собою рівень розвитку процесу взаємодії з іншими людьми, рівень оволодіння соціальною реальністю й уміння контролювати власну поведінку і поведінку інших під час спілкування.

Формування соціально-комунікативної компетентності дитини залежить від певних чинників, що впливають на процес оволодіння цією компетентністю. У статті О. Максимова [5, с. 232], зазначено, що такими чинниками можуть виступати: знання – рівень оволодіння дитиною певною інформацією про факти, події, явища навколишньої дійсності; діяльність, яка одночасно виступає засобом активного пізнання навколишнього світу; набуття практичних навичок.

У Базовому компоненті дошкільної освіти і навчальних програмах прописаний рівень оволодіння ключовими компетенціями дитиною старшого дошкільного віку. У науковій і методичній літературі зазначається, що опанування дитиною соціальної та комунікативної компетенції відбувається в ході ігрової діяльності. Гра є одним із провідних видів діяльності дитини і засобом усебічного розвитку. Залежно від того, як вихователь уміє організувати гру, залежить успішність формування провідних компетенцій дошкільника.

Оволодіння старшими дошкільниками соціально-комунікативною компетентністю відбувається в ході гри з застосуванням різних засобів ігрової діяльності [6, с. 76]. Вивчаючи дисципліну «Дошкільна педагогіка», ми знаємо, що засоби ігрової діяльності – це те, за допомогою чого організовується та реалізується дитяча гра. Зазвичай, засоби ігрової діяльності класифікують за певними групами, зокрема: 1) матеріальні (іграшки: ляльки, машинки, кораблі; предмети, які спеціально створені для гри: іграшкові тварини, предмети побуту, шахова дошка, більярдний стіл; іграшки-замінники); 2) інформаційні (організація гри з використанням новітніх інформаційних технологій: комп'ютер, проектор, магнітофон); 3) мовні засоби: слово, діалог, вербальна і невербальна комунікація,

штучна мова (тобто мова карт, схем); 4) логічні ігрові засоби (кубики, головоломки, комп'ютерні ігри навчального змісту) [4, с. 66].

Одним із основних засобів ігрової діяльності є іграшка. Зазвичай, у ході гри дошкільники використовують такі іграшки: ляльки, іграшки, що зображують побутові речі, іграшки-замінники, іграшкова техніка, меблі. Іграшка може бути наділена тими рисами, які потрібні для виконання певної ролі (наприклад: у грі «Сім'я» лялька грає роль доньки), слугувати доповненням гри (наприклад, наявність побутових речей). Часто діти старшого дошкільного віку грають у ляльковий театр, де розкривається сюжет казок чи реальна дійсність.

У програмі «Дитина» зазначено, що дитина старшого дошкільного віку має навчитися: об'єднуватися з однолітками на основі ігрового задуму, рольової взаємодії, особистих уподобань; удосконалювати вміння спілкуватися один з одним під час гри, висловлювати власну думку; дотримуватися норм та етикету спілкування; уміти заохочувати однолітків до спільних ігор. Через сюжетно-рольову гру в дітей формуються колективні відносини (ігри «Сім'я», «Школа»), міжособистісні взаємини, суспільні відносини (ігри «Супермаркет», «Перукар», «Ательє»), дошкільники ознайомлюються з життям дорослих («Пожежники», «Військова служба») [7, с. 170–171].

Отже, для оволодіння дитиною соціально-комунікативною компетентністю завданням вихователя є спрямування й управління діяльністю дитини, яка зорієнтована навчити дошкільника: розуміти завдання вихователя та охоче приступати до його виконання; доводити розпочату справу до кінця; у ході власної діяльності досягати певних результатів; відповідати і ставити запитання залежно від теми спілкування, підтримувати розмову з будь-якої теми (залежно від віку дитини); аналізувати отриману інформацію та робити певні висновки й узагальнення; слухати співрозмовника і з повагою ставитися до думок інших людей; висловлювати власний погляд, обґрунтовувати своє бачення стосовно певної проблеми, яка розглядається на занятті; адекватно реагувати на конфліктні ситуації.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Аналіз наукових джерел переконує, що формування соціально-комунікативної компетентності дошкільника відбувається через реалізацію програмового змісту і Базового компоненту дошкільної освіти. Значне місце у формуванні ключових компетентностей відводиться вихователю, адже через уміння педагога організувати ігрову діяльність старших дошкільників із застосуванням відповідних ігрових засобів, залежить рівень оволодіння дитиною ключовими компетентностями.

Список використаної літератури

1. Базовий компонент дошкільної освіти України / наук. кер. : А. М. Богущ ; авт. кол-в : А. М. Богущ, Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, Н. В. Гавриш [та ін.]. – Київ : Видавництво, 2012. – 26 с.
2. Шалицька М. М. Складові комунікативної компетентності / М.М. Шалицька // Освітлогічний дискурс. – 2015. – № 2 (10). – С. 39–48.
3. Лук'янчук Н. В. Розвиток соціально-комунікативної компетентності обдарованих учнів початкової школи : посібник / Н. В. Лук'янчук, Н. А. Климова та ін. ; за заг. ред. Н. В. Лук'янчук і Н. А. Климової. – Київ : Інститут обдарованої дитини, 2014. – 132 с.
4. Айзенбарт М. М. Формування соціально-комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку в процесі ігрової діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pdpu.edu.ua/doc/vr/aizenbart/dis.pdf>
5. Максимова О. О. Формування соціальної компетентності дитини дошкільного віку як запорука її успішної адаптації до навчання в школі / О. О. Максимова // Педагогічна освіта : теорія і практика. Збірник наукових праць / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка ; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Лабунець В. М.]. – Вип. 20 (1–2016). – Ч. 2. – 2016. – С. 229–234.

6. Формування освітніх компетенцій дитини: проблеми, розвиток, супровід : збірник матеріалів II Всеукраїнського науково-методичного семінару для науковців, практичних працівників та студентів (27 березня 2014 року) / [гол. ред. І. П. Рогальська-Яблонська та ін.]. – Умань : АЛМІ, 2014. – С. 75–77.
7. Дитина : Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту : О. В. Огнев'юк ; авт. кол. : Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, М. А. Машовець ; Мін. осв. і науки України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. – Київ : Київ, ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. – 304 с.

References

1. Bohush, A. (2012). *The basic component of preschool education in Ukraine*. Kyiv: Publishing (in Ukr.)
2. Shalytska, M. (2015). *The components of communicative competence*. Kyiv: Educational discourse (in Ukr.)
3. Lukyanchuk, N. (2014). *Development of social and communicative competence gifted elementary school students*. Kyiv: Institute of a gifted child (in Ukr.)
4. Ayzenbart, M. (2017). *Formation of social and communicative competence of children of the senior preschool age in the process of gaming activity*. Retrieved from <http://pdpu.edu.ua/doc/vr/aizenbart/dis.pdf> (in Ukr.)
5. Maksymova, O. (2016). Formation of social competence of the child of preschool age as a guarantee of its successful adaptation to school. *Pedagogychna osvita: Teorya u praktyka* (Pedagogical education: Theory and Practice), 20, part 2, 229–234 (in Ukr.)
6. Rohalska-Yablonsky, I. (2014). *Formation of educational competencies child: problems, development and maintenance*. Uman': Alma (in Ukr.)
7. Ohnevyyuk, O. (2016). *Child: Education program for children aged from two to seven years*. Kyiv: Kyiv University named by B. Grinchenko (in Ukr.)

Abstract. *Klopotenko J. S. Forming social-communicative competence of preschool children by means of play.*

Introduction. *The game is an essential element in the education and training of preschool children. Children's game is the main activity that aims to develop social and communicative competence of preschool children. The child acquires the ability to communicate and interact with others and using various means of play to do that. Also in the game child train the ability to control their own behavior and the behavior of others and develop the ability to maintain a dialogue and listen partners, and so on.*

Purpose. *The theoretical justification features of formation social and communicative competence of preschool children by means of the game.*

Results. *Formation of social and communicative skills in today's society is an important component of the overall development of children under school age. It should be noted that the formation of social and communicative competence relies not only on the family. but the first social institution (preschool education) also helps child to form all personal qualities. The main objective of which is to create conditions for the full development of the child (developmental appropriate environment, forming friendly relations with peers, teacher educator skills). In the process of social and communicative competence important role for the use of means of play (this items with which organized and implemented a children's game). Choosing means of play, the teacher must take into account the level of development of a child's cognitive processes, mental and intellectual spheres of personality, needs and interests of children, abilities and potential of each child and the level of formation of cognitive action preschoolers.*

Originality. *Formation of social and communicative competence preschooler takes place in the children's game. where the main place take means of play. The relevance of this work is due to analyze the pedagogical research on the formation of social and communicative competence of preschool children by means of play.*

Key words: *competence; formation; social and communicative competence; pre-school education; game activity; means of gaming activity; preschool age; children.*

Одержано редакцією 08.08.2017
Прийнято до публікації 22.08.2017